Ф. МАКДОНАЛЬД
(Англія)

Малюнок О. Петрової

РЕКЛАМА

ОПОВІДАННЯ

Одна з вечірніх лондонських газет надрукувала таке оголошення:

«П'ЯТЬ ТИСЯЧ ФУНТІВ одержить той, хто повідомить необхідні дані, які допоможуть затримати Уїльяма Стрікленда, розшукуваного поліцією в зв'язку з убивством Емми Стрікленд, що проживала за адресою: м. Манчестер, площа Акацій, 59.

Додаємо офіційний опис прикмет Уїльяма Стрікленда:

Вік — 43 роки, зріст — 6 футів 2 дюйми. Обличчя смагляве, волосся густе, чорне, ледь припорошене сивиною (можливо, вже перефарбоване), носить вуса й бороду (можливо, вже поголив). Очі ясно-сірі, близько посаджені, ніс горбоватий, коли сміється, дуже оголює ясна. На верхній щелепі в лівому кутку рота—золота коронка; ніготь великого пальця правої руки недавно пошкоджений. Голос гучний, рухи рішучі, швидкі. Одягнений, очевидно, в сірий або синій костюм, носить високі комірці і м'який фетровий капелюх. Зник 15-го числа цього місяця. Можливо, спробує виїхати з Англії».

Містер Бедд ще раз перечитав оголошення і голосно зітхнув. Важко було собі навіть уявити, що Уїльям Стрікленд з усіх лондонських перукарень обере його маленький, майже завжди порожній заклад,

прийде сюди поголитися або постригти «можливо, вже перефарбоване» волосся.

Після того, як вчинено це вбивство, минуло вже три тижні, і був лише один шанс із ста, що Уїльям Стрікленд залишиться в Англії, де йому надто гостинно пропонують безплатне харчування і мешкання. Та все-таки містер Бедд вирішив якнайкраще запам'ятати прикмети. Що, як пощастить? Виграє ж дехто казкові суми в лотерею! В тій одноманітності, в якій нидів містер Бедд, кожний заголовок, що обіцяв грошову винагороду, невтримно привертав його увагу, байдуже, про що там ішлося — про п'ятдесят тисяч фунтів готівкою чи про десять фунтів щотижневої довічної пенсії.

Може видатись дивним, що при величезному попиті на перукарів містер Бедд, замість працювати, з заздрістю читав «Повні списки переможців конкурсів», а власник перукарні навпроти, який раніше ледве животів, беручи з клієнта жалюгідні дев'ять пенсів, і підробляв, продаючи дешеві сигарети, тепер купив приміщення в зеленяра й найняв декілька майстрів для свого нового «Жіночого салону» з двома рядами блискучих мармурових умивальників та апаратом для завивки, схожим на старовинну люстру.

Чому сусід зміг замовити величезну вивіску, облямовану різноколірними вогниками, що невтомно бігали по колу, як кошеня за власним хвостом? До того ж він найняв людину-рекламу, звану «сендвічем», що ходила по тротуару з прейскурантом цін на різні види послуг.

День крізь день містер Бедд дививсь, як дами випурхують з перукарні суперника, і з сумом чекав, коли хоч хто-небудь зазирне до нього. Та його одвідували тільки випадкові перехожі.

І все-таки містер Бедд твердо знав, що, як майстер своєї справи, він стоїть набагато вище за сусіда. Він бачив, що з «Салону» виходили дами з такою зачіскою, за яку він не наважився б узяти навіть дев'ять пенсів, не те що три шилінги. Не кажучи вже про фарбування — улюблену справу містера Бедда, яку він вивчив до тонкощів. О, коли б усі дами, що хочуть здаватися молодшими, приходили до нього! Він делікатно відрадив би їх від цього жахливого мідно-рудого кольору, що робить їх схожими на роботів. Він сказав би їм, що не треба вдаватися до широко розрекламованих препаратів, бо невідомо, який врешті-решт вийде колір. Він пустив би в хід усе своє вміння, набуте довгим досвідом, і пофарбував би волосся з такою майстерністю, що його колір нічим не відрізнявся б від натурального.

Але ніхто не йшов до містера Бедда, крім вантажників, шалапутів-хлопчаків та підозрілих осіб, що тинялися під газовими ліхтарями на Уїлтон-стріт.

Чому ж усе-таки заклад містера Бедда не міг пишно розцвісти неоновою рекламою й пливти до багатства на гребені хвилі, що зветься модою?

А справа ось у чому.

У містера Бедда був молодший брат Річард, і Бедд обіцяв матері подбати про нього. У ті щасливі дні містер Бедд процвітав: він тримав перукарню в їхньому рідному місті Нордгемптоні, а Річард служив у банку. Але він зв'язався з поганою компанією, потім встряв у сумну історію з однією дівчиною і нарешті взяв гроші з банку. Проте для того, щоб вдало підробити документи, потрібна неабияка вправність, якої в Річарда не було.

Містер Бедд мусив рятувати брата: він покрив нестачу в банку, допоміг дівчині пережити тяжкий час, поки Річард сидів у тюрмі, а коли його випустили, дав йому гроші на дорогу до Австралії, щоб той розпочав там нове життя.

Та на це пішли всі гроші, що їх містер Бедд нажив своїм перукарством. До того ж після всієї цієї історії йому було соромно дивитися в очі землякам. Містер Бедд переїхав до Лондона, що править за притулок для всіх, хто хоче втекти від сусідів, і купив невеличку перукарню, де непогано заробляв. Та брак капіталу завадив йому пристосуватися до нової моди.

Ось чому містер Бедд з таким сумом і надією читав усі оголошення в газетах, що обіцяли хоч якийсь заробіток.

Відклавши газету, містер Бедд мимохіть глянув на себе в дзеркало і всміхнувся: він зовсім не був схожий на людину, яка може впіймати небезпечного вбивцю. Йому давно перейшло за сорок, він почав гладшати, світле, пухнасте волосся порідшало на маківці. На зріст він був не більше п'яти футів, руки мав ніжні, м'які, як і належить перукареві.

Навіть озброєний бритвою, він навряд чи зміг би впоратися з Уїльямом Стріклендом, шестифутовим здорованем, який так бездушно повівся із своєю тіткою. Похитавши з сумнівом головою, містер Бедд пішов до дверей, щоб іще раз глянути на людний салон навпроти, і мало не зіткнувся з високим кремезним чолов'ягою.

— Вибачте, сер, — промимрив містер Бедд, боячись утратити дев'ять пенсів, — я тільки хотів вийти подихати повітрям... Вас поголити, сер?

Не чекаючи допомоги послужливого містера Бедда, чоловік скинув пальто.

— Можете пофарбувати? — уривчасто кинув він.

— Звичайно, сер! — квапливо відповів містер Бедд.

«Поталанило! — подумав він. — За фарбування можна взяти дорожче, — у голові йому майнула велика сума, — сім з половиною шилінгів!»

— Річ у тому, — пояснив клієнт, зручніше вмостившись у кріслі, — що моя наречена не любить рудих. Я й подумав, що, може, вдасться зробити який-небудь спокійніший колір. Наприклад, темно-каштановий, це, здається, її улюблений. Що ви порадите?

Містер Бедд подумав, що несподівана зміна кольору волосся може видатися дівчині ще смішнішою, ніж природна рудавість, та в інтересах справи він погодився, що темно-каштановий колір усім личить і не так впадає в око. Крім того, цілком імовірно, що ніякої дівчини в цього клієнта не було. Бедд знав, що будь-яка жінка відверто скаже, що вирішила пофарбувати волосся, бо їй хочеться спробувати інший колір, оскільки вона вважає, що він їй більше личитиме. А чоловік, який надумав зробити дурницю, завжди, коли можна, постарається перекласти провину на когось іншого.

— Ну що ж, — зважився клієнт, — починайте! Боюся, що й бороду доведеться поголити.

— Борода тепер не в моді, — притакнув містер Бедд. — Не те, що раніше. А вуса ви також хочете поголити, сер?

— Ні, мабуть, не варто. Хай залишаються, поки не примусили зняти.

Він голосно зареготав, і містер Бедд помітив, що в лівому кутку рота у нього блиснула золота коронка.

Містер Бедд уже уявляв собі, як цей, видно, заможний клієнт радитиме своїм друзям піти до «його особистого» перукаря: «Чудовий майстер! Його перукарня недалеко від Вікторії-стейшн. Ні, ви самі ніколи не знайшли б — перукарня малесенька, та він свою справу знає!» От тільки б нічого не зіпсувати. Фарба для волосся — дуже підступна штука, недавно про це навіть у газетах писали.

— Здається, ви вже один раз фарбували волосся, сер? — шанобливо запитав містер Бедд. — Чи не могли б ви мені сказати, чим саме...

— Що? — вигукнув клієнт. — О, так, бачте, моя наречена набагато молодша за мене. Я гадаю, ви помітили, що я рано почав сивіти — це спадкове, тож я трохи підфарбовувався, точніше, відновив сиві пасма. Та їй цей колір не подобається, отож я й вирішив: якщо все одно треба фарбуватися, то тільки в такий колір, який їй подобається. Адже так?

Легковажні люди звичайно глузують з балакучості перукарів. А здебільшого не мають рації. Перукар, як відомо, чує багато таємниць і всіляких пліток. З обережності він примушує себе обмежитися розмовами про погоду або про політичне становище. Інакше може статися, що його непокірний язик вийде з-під контролю й раптом заговорить надто відверто про речі, що про них треба мовчати.

Злегка торкнувшись питання про мінливість жіночої вдачі, містер Бедд призвичаєним оком і досвідченою рукою досліджував чуприну свого клієнта. Ні, волосся такої якості й кольору ніколи не могло бути натурально рудим! Воно було чорне з природи й передчасно, як це часто буває в брюнетів, припорошилося сивиною. А втім, це не його клопіт.

Невимушено гомонячи, містер Бедд намилив клієнтові обличчя, поголив неприємну борідку й старанно промив волосся перед фарбуванням. Орудуючи сушаркою, він згадав і про турнір в Уїмблдоні, і про літній розклад приміських поїздів, якому в цей час загрожували зміни, і, звичайно, торкнувся вбивства в Манчестері.

— Здається, поліція вважає, що спіймати його неможливо, — сказав клієнт.

— Ну, може, справи підуть на лад після оголошення винагороди, — відповів містер Бедд, що весь час думав про цю суму.

— Як, хіба оголошено винагороду? А я й не чув!

— У вечірній газеті надруковано, сер. Хочете глянути?

— Будь ласка.

Незнайомий уважно прочитав оголошення у «Вечірньому кур'єрі», і містер Бедд, що стежив за ним у дзеркало з деякою прискіпливістю, властивою його ремеслу, нараз побачив, як той раптово сховав під простирало праву руку, котра досі спокійно лежала на бильці крісла. Та містер Бедд устиг добре розгледіти спотворений ніготь на великому пальці. «Правда, такі скалічені нігті бувають у багатьох людей», — квапливо заспокоїв себе містер Бедд. Наприклад, у його приятеля Берта Вебера.

— Річ у тому, — роблено засміявся містер Бедд, — що вбивця, напевне, вже давно зник. Надто пізно вони похопилися.

— Так, мабуть, — погодився клієнт.

Містер Бедд подумав, чи багато людей із скаліченим нігтем на великому пальці правої руки мають золоту коронку в лівому кутку рота. Втім, таких, мабуть, сотні. У багатьох шпакувате волосся («можливо, вже перефарбоване»), багатьом за сорок. А все-таки...

Містер Бедд вимкнув сушарку. Машинально взяв гребінець, провів ним по волоссі, яке ніколи не могло від природи бути таке вогняно-руде. І раптом з разючою точ-

ністю згадав, скільки жорстоких і страшних ран завдано нещасній жертві манчестерського вбивці.

Містер Бедд скоса глянув на двері й побачив, що салон його суперника по той бік вулиці уже зачинено. На вулиці було повно людей. Як легко було б...

— Поспішіть, будь ласка! — урвав його роздуми клієнтів голос. — Уже пізно. Боюся, що я вас затримую.

— Що ви, сер! Не турбуйтесь!

А що, як спробувати вискочити на вулицю? Тоді клієнт кинеться на нього, потягне назад, заткне йому рота і...

Містер Бедд машинально провів гребінцем по вогняно-рудій клієнтовій чуприні й почав боком посуватися до виходу.

— В чому річ? — обернувся клієнт.

— Хочу глянути на годинника, сер, — відповів містер Бедд, покірно зупиняючись.

— Двадцять п'ять хвилин на дев'яту, перевіряв по радіо. Я заплачу вам за понаднормову роботу.

Пізно, більше він не зважиться на жодний крок. Містер Бедд яскраво уявив собі, як він спотикається на порозі, падає, і як страшний кулак заноситься над ним... А може, під мирним білим простиралом рука вже стиснула револьвер?

Містер Бедд пішов у глибину кімнати, взяв усе, що треба. Якби він був здогадався раніше! Якби він був вчасно помітив цей зуб, цей ніготь і, вибігши на вулицю, зняв галас, коли клієнт ще сидів з намиленою бородою! Можна було б ще заляпати йому очі мильною піною. Хіба може людина з очима, повними піни, вистрелити або вибігти на вулицю?

А тепер? Невже тепер пізно? Чому він не діє рішуче? Треба тільки взяти бритву, тихенько підійти ззаду до клієнта, який нічого не підозрює, і сказати твердим, рішучим голосом: «Руки вгору, Уїльяме Стрікленд! Тепер ідіть прямо до найближчого полісмена». Безперечно, якби на його місці був Шерлок Холмс, він учинив би саме так.

Та коли містер Бедд підійшов до клієнта з тацею, на якій стояли фарби, він подумав, що в нього нема тих якостей, котрі властиві знаменитим детективам. Досить прикласти бритву до горла цього чоловіка й сказати: «Руки вгору!» — як той, цілком імовірно, просто схопить його за руку й відбере бритву. А якщо містер Бедд боявся свого беззбройного клієнта, то дати йому в руки бритву було б справжнісіньким божевіллям.

Припустімо, містер Бедд скаже: «Руки вгору!», — а той просто відповість: «Навіть не подумаю!» Що робити тоді? Перерізати йому горлянку — значить вчинити вбивство, якщо тільки містер Бедд взагалі годен зважитися на таке діло. І тримати тут злочинця, поки його помічник прийде вранці прибирати приміщення, він теж не міг.

Може, черговий полісмен помітить світло у вікні і зайде сюди? А може, як полісмен нічого не помітить і містерові Бедду доведеться стояти з бритвою дуже довго, він стомиться, щось відверне його увагу — і тоді...

Та врешті-решт ніхто не примушував містера Бедда заарештовувати злочинця. «Дані, що допоможуть затримати» — ось що було написано в оголошенні. Він міг би повідомити, що злочинець тільки-но вийшов від нього, що тепер волосся й вуса в нього темно-каштанові, борода поголена. Він міг би навіть простежити за цим чоловіком, міг би...

І тут містерові Бедду сяйнула геніальна ідея.

Виймаючи пляшку із скляної шафки, він раптом згадав старовинний дерев'яний ніж для розрізування паперу, що належав ще його матері. Поміж букетиків блакитних незабудок на ручці вився напис: «Знання — сила».

Містер Бедд відчув дивну впевненість і силу. Думка його працювала безперебійно. Він невимушено забрав бритву й почав розважати клієнта порожніми балачками, вправно накладаючи йому на чуба темно-коричневу фарбу.

Вулиці вже спорожніли, коли містер Бедд провів за поріг відвідувача. Він бачив, як темна постать перейшла Гровнер-сквер і вскочила в двадцять четвертий автобус.

— Це він хитрує, — промимрив містер Бедд, надягаючи пальто і капелюха. — Біля «Вікторії», певно, пересяде й подасться до Черінг-кросс або Ватерлоо.

Він замкнув перукарню, за звичкою смикнув за ручку дверей, перевіряючи замок, і також сів у двадцять четвертий автобус, що їхав до Уайт-холу.

Полісмен з недовірою поставився до прохання містера Бедда покликати «когось із найвищого начальства». Та, почувши, що справа стосується манчестерського вбивства, пропустив його в будинок.

Містера Бедда спочатку прийняв інспектор, який чемно вислухав його розповідь, примусив ще раз повторити про золотого зуба, про ніготь, про волосся, яке було спершу чорне, потім сиве чи руде, а тепер стало темно-каштанове.

Потім інспектор натис кнопку і сказав:

— Перкінсе, я гадаю, що сер Ендрю захоче негайно побачити цього джентльмена.

Містера Бедда провели до другої кімнати, де сидів веселий джентльмен у цивільному, який вислухав Бедда ще уважніше й

викликав іншого інспектора, щоб той записав точні прикмети злочинця. Так, тепер ніхто не сумнівався, що то й був Уїльям Стрікленд.

— Тільки тут є одна обставина... — затинаючись, сказав містер Бедд. — Якщо це тільки не злочинець, я пропав...

Він схвильовано зібгав свого м'якого капелюха і, перегнувшись через стіл, розповів, яку страшну підлість вчинив щодо своєї професії.

Радист на пакетботі «Міранда», що йшов до Остенде, швидко записував текст радіограм. Одна з них примусила його розсміятися.

«Мабуть, треба буде показати самому Старому», — подумав він.

Прочитавши радіограму, Старий почухав потилицю і подзвонив вістовому. Той помчав до маленької круглої каюти, де помічник капітана перелічував гроші й перевіряв рахунки, перш ніж замкнути все на ніч у сейф. Вислухавши наказ Старого, він хутко замкнув гроші, схопив список пасажирів і побіг на ют. Там відбулася коротка нарада; знову задзеленчав дзвінок: цього разу викликали старшого стюарда.

Над Ла-Маншем, над усім Північним морем гули квапливі радіомоскіти. На всіх кораблях радист передавав повідомлення капітанові, той викликав помічника, той старшого стюарда, а старший стюард збирав увесь свій штат. Величезні лайнери, маленькі пакетботи, міноносці, розкішні приватні яхти — кожна плавуча посудина, де було радіо, кожен порт в Англії, Франції, Голландії, Данії, Норвегії, кожна поліцейська дільниця, де могли розшифрувати гудіння москітів, — всюди приймали повідомлення, в якому називалися особливі прикмети злочинця.

«Міранда» прибула в Остенде о сьомій ранку. Вахтовий матрос вдерся до кабіни, де радист щойно зняв навушники.

— Стривай! — крикнув він. — Треба послати ще одну радіограму.

Радист невдоволено щось буркнув, та все-таки увімкнув передавача.

«На борту особа з прикметами що ви повідомили Квиток на ім'я Іотсона Замкнулася в каюті відмовляється вийти Вимагає перукаря Повідомив остендську поліцію Чекаю розпоряджень».

Старий рішуче пробився крізь гурт схвильованих людей, що зібралися біля каюти номер тридцять шість першого класу. Владним жестом він одіслав усіх до трапа. Поруч зосталося лише декілька матросів. В запалій тиші було чути, як пасажир тридцять шостої каюти пересуває речі, бряжчить посудом, одкручує кран з водою.

За кілька хвилин трапом зійшли троє поліцейських. Старий оглянув офіційний папір, який йому подали, і кивнув головою, постукавши в двері тридцять шостої каюти.

— Хто там? — озвався різкий, лютий голос.

— Прийшов перукар, якого ви просили, сер!

— А-аа! — зраділо вимовив голос. — Хай зайде до мене — тільки, будь ласка, один. Я... зі мною скоїлося нещастя.

— Добре, сер.

Двері прочинилися, та тут би й замкнулися, якби Старий не просунув у них носок черевика. Поліцейські кинулися вперед. Пролунав крик, потім постріл, куля пролетіла, не зачепивши нікого, і пасажира вивели в коридор.

Недаремно містер Бедд так ретельно вивчав взаємодію фарб для волосся. Він позначив свою жертву так, щоб її можна було впізнати серед мільярдів мешканців нашої перенаселеної планети. Чи був хоч один порт у всьому світі, де міг би сховатися вбивця, зелений, як папуга, — з зеленими бровами, зеленими вусами, з пишною розкуйовдженою чуприною їдко-зеленого, яскравого, як літня трава, кольору?

Містер Бедд одержав належні йому п'ять тисяч фунтів. «Вечірній кур'єр» надрукував докладну розповідь про його «зрадництво». Від цієї похмурої слави його кинуло в дрож. Ні, тепер уже напевне до нього більш ніхто не загляне.

Та наступного ранку на диво мешканцям Уїлтон-стріт до перукарні підкотив величезний чорний ролс-ройс. З нього вийшла дама, закутана в хутро.

— Ви і є містер Бедд? — вигукнула вона. — Цей найгеніальніший містер Бедд? Чудово! Дорогий містере Бедд, благаю вас, зробіть це для мене! Зараз же, цю мить пофарбуйте мені волосся в зелений колір! Тільки зараз же! Я хочу мати право сказати, що ви пофарбували мене першу!

З англійської переклали О. БЕРГ та Г. ПЕТРОВСЬКА